

TASPINAR

Sayı : 32

19 - Haziran - 1935

28/6/1935 .

İÇİNDEKİLER.

Hava Tehlikesi.

Havalarımızı Müdafa Edelim Yoksa.

Çelikten Bir Hava İstiyoruz.

Afyon Karahisarında

Türkmenlerin Yerleşmesi.

Afyonlu Büyük Ozan.

Yurtda Araştırmalar.

Yusuf Mazhar Âren.

O. Nuri Çermen.

S. Sırrı Üçer.

Edip Â. Gökpınar.

Rıfkı Melûl Meriç.

ABONE :

Seneliği [120] kuruş. Abone için Halkevine
müracaat edilmelidir.

İmtiyaz sahibi : Ahmet Sami

Neşriyat müdürü : Sami

Basıldığı yer: Doğan Matbaası - Afyon

TAŞPINAR

Cilt : 3.

Sayı.32.

Afyon Halkevi Tarafından
Her ayın ondokuzunda çıkarılır.

İdare Yeri : Afyon Halkevi.

19 Haziran 1935.

Taşpınar Başında :

HAVA TEHLİKESİ.

Lozan andlaşmasından sonra Türkiye'de yaşayan her yurddaş disiplinli bir özgenlik (hurriyet) içinde ve kendi egemenliği altında, kaygısız ve korkusuz yaşadı... Bu, yaptığı bir çok savaşların, döktüğü bir çok kanların normal bir sonucu idi... Bu büyük sonuçtan sonradır, ki her yurddaş toprakları üzerinde yürürken adımları sert, göksü ilerde ve başı her vakit dik olarak yürüdü... Kendi toprakları üzerinde, kendi egemenliği altında ve savaş sonrası çağının en dinamik ve unurlu bir yönetimi içinde yaşayanların, böyle unurlu yürüyüşlerinden daha normal ne vardır ki...

Biz; bu güne kadar ve bu günden sonra her vakit, topraklarımız üzerinde güven ve inanla, sert adımlar, ilerde göğüsler, dik başlarla sevinç ve kıvanç içinde yürürken, ciğerlerimizi yurdun temiz, çok temiz havasile şişirerek yürüdük... Bu günden sonra da yine bu günkü gibi temiz tertemiz havamızla ciğerlerimizi şişirerek yürüyeceğiz... Tuttuğumuz soysallık yolunda alacağımız yol, ölçülere sığmayacak, ölçülerle anlatılamıyacak kadar uzun olacaktır...

Biz; bu büyük yolda yürürken havamızın kirlenmesini, havamızın ağırlanmasını istemiyoruz... Fakat eşidiyoruz ki; bize yolumuz üzerinde yürürken güç ve erk veren temiz havamızın kirlenmesi, ağırlanması tehlikesi var. Bize bu tehlikeyi duyuran ses; Ulusal savaşta, süel ve aiyasal alanda emek vermiş, ter dökmüş; ulusal devrimde büyük işler görmüş, hakikatları -acı dahi olsa- olduğu gibi görmüş ve göstermiş bir ulusal kahramanın, İsmet İnönü'nün sesidir. Onun içindir ki İsmet İnönü'nün sesi yurdun her köşe ve bucağında büyük bir önemle karşılanmıştır. Bu ses

HAVALARIMIZI MÜDAFAA EDELİM YOKSA.....

Yusuf Mazhar Âren

Muharebe her devletin, her milletin karşısında dikilen ve daima sivri ve keskin dişlerini göstererek atılmaya, parçalamaya boğmaya hazırlanan bir canavardır; bir realite, bir sosyal hal, bir siyasal müessesedir.

Taşla, kılınçla, sapan ve mancılıkla yapılmağa başlanan muharebeler, ok, top, ve tüfek kullanıldığındanberi git gide dayanılmıyacak bir şey olmuştur.

İnsanlara saadet ve refah temin eden ilim ve fenler bir taraftanda insanların tahrip ve katlolanmasına yarıyan vasıtaları artırmış, dağları yerinden koparan barutlar, en kalın çelikleri delen mermiler yaparak saklanacak yer, sinilecek siper bırakmamış

bize anlatıyor ki (Türkiye için hava tehlikesi vardır.) büyük işler görmüş ve başarmış olan büyük adamlar; hakikatları, tehlikeleri olduğu gibi görmekten ve göstermekten hiç bir vakit çekinmemişlerdir. Çünkü tehlikelere karşı alacakları tedbirlerin onları önliyeceğine inanları bütündür. İsmet İnönü'nün (Türkiye için hava tehlikesi vardır.) dedikten sonra, bu tehlikeyi önliyecek tedbirleri sayıp dökmesi, durumu ve genliği yerinde olanları iş başına çağırması, hep bu, bütün inanın izleridir. büyük ve mert çocuğundan bundan başka bir şey beklenir mi?... Tehlikeleri olduğu gibi ve çıplak görüp, göstermek; onları önliyecek yaraşık tedbirleri bulup çıkartmak...

Bu gün, görüyoruz ve işidiyoruz ki yurdun her köşesinde hava tehlikesi bilinmiş, (Hava Tehlikesini Bilenler Kurumu) kurulmuş, yurddaşlar kendi durumları ve genliklerine göre tehlikeyi önlemek için koşmaktadırlar. Koşacağızda!... Çünkü: parlak güneşli mavi güğümüzün üzerinde kara bulutların gözükmelerini; sert adımlar, ilerde göğüsler ve dik başlarla topraklarımız üzerinde yürürken ciğerlerimizi şişirdiğimiz temiz, tertemiz havamızın kirlenmesini, ağılanmasını istemiyoruz... Topraklarımızın, sularımızın korunması için koştuğumuz gibi havamızında korunması için koşuyoruz. Koşacağız da...

olmakla beraber ölüm az veya çok tesadüfe bağlı kalmış iken zehirli gazlerde yaparak boğmak suretile insanları ölümün pençesinden kurtulamıyacak bir hale koymuştur.

Bütün dünyanın içinden pek bitgin çıktığı -hele yiğit Türk ulusunun içinde her budundan fazla kalmakla yorğunluğunu daha fazla çektiği- "Harbi umumi,"nin sınırlarda geçen korkunç, iğrenç, acıklı vakalarının tüyler ürperden hatıraları henüz silinmeden ve onların vahşi tesirlerinden kurtulunmadan insanlık yaşadığı sulh içinde daha vahşi bir muharebe kâbusune uğramıştır.

O kâbusda ilk zamanlarda havalarımızda bir kelebek gibi uçduğunu zevk ve neşe içinde seyrettiğimiz ve mesafeleri kısaltarak, uzak ulusları yakınlaştırarak bir birine daha çok tanıtarak ve bu sayede seviştirerek dostluk bağlarını sıkıştıracağını umduğumuz « tayyare »dir.

Muharebede kullanılmamak şartile medeniyete en büyük hizmetleri görebilecek olan bu harikülade makineyi -esef olunurki- bütün ulnslar muharebe için yapıyorlar... Fen onu göklerde ağır silahları taşıyarak serbest ve korkusuz dolaşacak bir hale getirmiştir...

Kalktığı noktadan yıldırım süratle atılacağı bir memleketin üstünde istediği yere ateş ve ölüm saçıp, zehirli gazlar neşreden bombalar bırakıp bir göz kırpacak kadar kısa zamanda bütün bir şehri -kadınlar, çocuklar, ihtiyarları esirgemiyerek- bütün bayındırlığı ile beraber mahvedecek olan tayyareler bu bakımdan insaniyetin başına bir belâdır...

Muharebelerde artık cephe ve sınır mefhumu kalmamıştır... Bir harbe girmeğe mecbur kalan bir ulusun her yeri cenk meydanıdır... Öyle bir cenk meydanıki mütecaviz düşmana karşı hücumu uğrayanlar müdafaa etmek vasıtalarından tamamen mahrumdurlar..... Yiğitlik ve fedakârlık etmekle, can verip arkadaşileri kurtarmakla vatanperverliğini isbat eden milletlerde tayyare önünde acizdir...

Hiç bir tarafından ve yüksekliğinin hiç bir yerinden kapatılması mümkün olmıyan göklerin altında yaşayanlar tepelerine uşu- secek bir tayyare filusunun bombardımanından kaçınmak ve kurtulmak çarelerini bulmakta pek büyük müşkülât çekerler. -Müdafaa- bir devlet- ulusunu mahvettirmemek için düşmanın

önünde diz çökmeğe, esirliğine razı olmağa mecbur kalır..... Havalarımızı müdafa edelim.. Yoksa felâkete uğrarız...

* *

Fennin icat ettiği, mükemmelleştirdiği tıyarelerin medeniyette ettikleri hizmetten istifade etmeği düşünenler onun belâsından sakınmak çaresinide gine onda buluyorlar...

Yurdumuzun müdafaası havalarımızın muhafazasına bağlıdır.... Onuda tıyarelere karşı tıyarelerle temin etmekten başka çare yoktur....

Tıyare harbi birden bire çıkan bir yangın; pek az süren bir zelzele gibidirki önceden buna karşı yapılacak tetbirlerde kusur edilirse sonraki pişmanlıktan faide gelmez...

İsmet İnönü yalnız Başbakan olarak değil, büyük bir harp adamı, harpler kazanmış bir Türk Komandanı olarak Türk ulusuna tehlikeyi haber vermiştir...

Demidir ki : «En aşağı beşyüz uçak ile havalarımız müdafa olunabilir»

Bu, İsmet İnönü'nün en mütevazı ve Türk hava kuvvetlerinin cenkçiliğine güvenerek söylediği en aşağı bir rakamdır....

Batıdaki milletler binlerce tıyare ile hücum ve müdafaaya hazırlanmaktadırlar....

Türk Yurdu başka ulusların yurdundan dahamı az değerlidir?... Türk ulusunun canı başka uluslarınkinden dahamı az kıymetlidir?...

Bizde, binlerce tıyare yapmalıyız.... Fakat ilk adımda Sayın İnönü'nün dileğini yerine getirerek selâmete ermeği düşünmek gerektir. Harp, belâsı herkesin birden başına çöken bir afettir...

Buna karşı herkesin el birliği etmesi lâzımdır.

* *

Bu vesile ile şurada bir hatırayı tekrarlayacağım:

Balkan muharebesinde eski Kırk Kilisenin batısında, Sül oğlunda başlayan bir muharebe şiddetini artırmıştı... «Prens Aziz Paşa» ve «Cahil Osman Paşa» fırkaları bir kama gibi ilerliyerek Kırk Kilisenin arkasına düşmek isteyen düşmanlara karşı kanlı bir savaş yapıyorlardı...

Cepheye sevk edilen bir ağır topcu bataryesi uzun bir mesafede cebri yürüyüş yapmakla hayvanlarını ziyadesile yormuştu...

Son gün -vasıl olacağı noktanın on beş kilometre kadar gerisinde- bozuk bir yolun çamurlarına batan topları çıkarıp ileri sürmek için orada (Kızılca Müsellim) ismindeki bir köyden yardım istenildi... Köylüler hayvanlarını sakladılar... Bir çift, yahut iki çift öküzün yapacağı yardım ile toplar düşmanın karşısına daha evvel varacak, müdafa daha kuvvetli olacaktı...

Ben bu halin şahidi idim. Köylülerden Recep isminde birisi hayvanlarını kıskanmıştı... Dört gün sonra ricatta (Kızılca Müsellim) köyünü ateşler içinde gördüm...

Bu tarihten bir buçuk ay sonra Üsküdar Selimiye meydanında kurulmuş muhacir kamplarını seyrederken Kızılca Müsellimlere tesadüf etmiştim... Merak sevkile aradım ve Recebi bularak hayvanları kıskanmanın neticesini aklına getirdim...

* *

Bu acı ve acıklı hatıra Kızılca Müsellim köylüleri ve o köyden Recep o zaman için halledilmemiş bir muadelenin meçhul hedleridir. Onları burada tayip etmek için zikretmiyorum... Onları zikrediyorsam bu «Tıyare» meselesinde Kızılca Müsellimlerden, Recepten bir ibret alacak yer bulmak istiyorum...

Günün birinde tepemizde siyah kanatlarının gölgelerini düşürdüğü üzerimize ölüm yağdıran bir düşman tıyare filosuna karşı yalnız malımızın, mülkümüzün değil, aziz canımızın ve aziz olan evlatlarımızın heder olduğunu görmemek istersek havalarımızı müdafa edecek çareyi şimdiden bulmalı, tamamlamalıyız... Bu iş hepimizin, herkesin olmakla beraber her birimizin, nefsimizin selâmeti içindir... Hava filoları vücuda getirecek parayı zevkimizden, eğlencimizden değil, hatta rızığımızdan kesip vermekte tereddüt etmemeliyiz...

Bu yardımda, bu el birliğinde halkın sürüklenmesinden korkulan cihet herkesin kendi vicdan ve kendi iktidarını yoklamıyarak bu adımda başkalarını geçmemesi ve başkalarının yardımı içinde kendisinin kayırılıp gideceğini sanmasıdır.

Düşünmelidirki: her hangi birimizin aklına böyle bir şey gelirse aynı şey başkalarının da aklına gelebilir. O zaman kötü bir hodkâmlığa düşen ulus Recebin akibetine uğrar ve yurd bir Kızılca Müsellime döner.

* *

Atatürk'ün Türkiye'sinde acı sınamlar geçiren ve ancak onun gösterdiği yolda yürümekle kurtulan ve kurtuluşun hep bu yolu gütmek olduğunu anlayan Türk ulusu, ilk kaleminde atasının büyük bir yardım payı ödediği tıyare filoları için gücünün yettiğini yapacaktır ve yapmalıdır.

ÇELİK TEN BİR HAVA İSTEYERUZ.

O. Nuri Çermen.

Evet arslan yüreklerimiz, aşılmaz sınırlarımız, bükülmez kolumuz gibi çelikten bir hava isteyoruz.

Hava bu güne kadar içindeki oksijenile insanlara hayat bahşeden bir unsurdur. Bu gün yaşamak için havanın oksijeni artık kâfi değildir. Bu gün çelik motorların pervanelerile dalgalanmayan, çelik kanatlarla bir ağ gibi örülmiyen ufuklar altında yatan şehirler denizlerde batarak hayat defterinden silinen vaporlardan farksızdır.

Bu gün uçak denilen âfet sürat, emniyet ve tehlikeli bir silah olmak itibarile o derece tekemmül etmiştir ki hiç bir medeniyet eseri henüz tayyarenin fevkına yükselememektedir. Bakınız;

1909 da bir tayyare ancak 550 kilo ağırlığında idi ve bu tayyare 110 beygirlik bir motor taşırdı. Halbuki 1934 içinde 15 ton ağırlığında ve 2000 beygir kuvvetinde tayyareler yapılabilmektedir.

1909 da bir tayyare motoru yirmi saatten fazla çalışamazdı. Halbuki bu gün bilhassa Londura—Avusturalva hava yarışlarında göstermiştir ki bir tayyare motoru 500 saatte bir muayene edilmek şartile 1000 saatten fazla çalıştırılmaktadır.

Tayyarelerin yağ ve benzin sarfiyatı 1909 a nazaran % 20 derecesinde azaltılmıştır.

Hele sürat hususunda uçakların gösterdiği yükseliş bir harikadır. 1909 da bir tayyare ancak saatte 80-100 kilometre katedebilirdi. 1934 te posta tayyareleri saatte 300, avcı tayyareleri 500, müsabaka tayyareleri 700 kilometreye kadar sür'at göstermişlerdir.

Görülüyorki bu gün ne burçları bulutlarla boy ölçüşen kaleler, ne yerin altında üstünde yapılan beton istihkâmlar, ne kalplerin sevdaları ne dillerin duaları bu uçak denilen âfetin göklerimizde yapacağı ateş fırtanasına karşı koyabilir.

Cumhuriyet idaresinin ve onun Başbuğu Atatürk'ün cennete çevirdiği yurdumuzda eğer bir gün düşman tayyare filolarının gürültüsü sizi tatlı uykunuzdan uyandıracak olursa, eğer bir gün her nefes alışta kanınızı temizliyen hava atılan gaz bombalarile

AFYON KARAHİSARINDA

Türkmenlerin Yerleşmesi.

S. Sırrı Üçer:

Üniversite Edebiyat Fakültesinden.

Türkmenlerin Anadolu'ya ilk akınları milâdî "1015,, senelerine doğru başlamıştır. Selçuk'un torunu Çağrı bin Mikâil yanında Oğuz'lardan bir kısım savaşçılarla Maverâünnehirden kalkarak Horasana girdiler, "1016,, da şarkî Anadolu hudutlarına geldiler ve Ermeni Vesporağan krallığına hücum ettiler.

1015-1016 senelerinde başlayan bu Türkmen akını "1071,, de Alparslan'ın Melazikirt zaferinden sonra Kızılırmak suyuna kadar ilerledi, Melekşah zamanında ise, başta Kutulmuş oğulları olduğu halde Artuk, Tutuk, Afşin, Danişment, Mengucik gibi meşhur generaller idaresindeki Türkmen'ler Kızılıрмаğı da geçerek İzmir ve İzmir'e doğru ilerlediler; bütün garbî Anadolu'yu ellerine geçirdiler. [1] Bundan sonra Türkmenler Anadolu'nun her tarafında yerleşmeğe başladılar fakat kat'i ve kuvvetle yerleşme hareketi birinci Kılınçarslan'ın oğlu Mes'ut zamanında olmuştu. Sultan Mes'ut kardaşı Şahinşah'a Türkmen beylerinin yardımile galebe

[1] Mükriminin Halil Yınanç: Anadolu'nun fethi S.57.

zehirlenecek olursa buna karşı koyacak yekâne kuvvet artık ne toptur ne te tüfenk; yalnız ve yalnız göksünde yenilmez ayıldız armasını taşıyan Türk kanatları ve Türk uçakları olacaktır.

Hepimiz şuna iman edelim ki bize düşman olabileceklerin göklerimizde saldıracakları 500 tayyarelerine karşı 1500 tayyaremiz hazır bulunmazsa hepimiz bir zelzele, sönmek bilmiyen bir yangın içinde imişiz gibi kendimizi teklkede sayalım. 500 ze karşı en aşağı 1500 uçağımızın hazır bulunması Türkün zekâsı, kahramanlığı ordusunun kuvveti gibi havalarını da çelikleyecek; Türk kuvveti düşman tanımayan arzın en müthiş bir kudreti olacaktır.

Türk cihanın en çok yaşamağa lâyık olan milletidir. Bunun için ne lâzım ise yapaçagız (Hava tehlikesini bilenler) kurumuna seve seve üye olacağız, varımızı varlığımızı vereceğiz. Zira biz 18 milyon Türk arslan yüreklerimiz, aşılmaz sınırlarımız bükülmez kolumuz gibi çelikten bir hava istiyoruz.

Havalarımızda çelikten bir ağ istiyoruz.

çaldıktan sonra ve artık haçlı sürülerinin de arkası kesildiğinden tekrar kendisi gibi biri çıkipta saltanatı devirmesin diye Anadolu'ya gelen bütün Oğuz Türkmen'lerini yaylak, kışlak göstermek suretile yerleştirdi. Bu yerleştirmeyi yaparken büyük boyların bir birinden ayrı yerlere düşmüş parçalar haline gelmesine dikkat etti.

Bu kısa bilgiden sonra Afyon Karahisar ve çevresinde Türkmen'lerin yerleşmelerinin -Sultan Mesut devrinde olduğu kanağatine varabiliriz.- Aneneye göre Oğuz Hanın Gün Han, Ayhan, Yıldız Han, Gök Han, Dağ Han, Deniz Han adlı altı çocuğu vardı, bu altı oğuldan ilk üçü Bozoklar, son üçü Üçoklar olmak üzere ikiye ayrılıyordu, her oğuldan dört çocuk doğmuş, altı kardaştan yirmi dört çocuk türemişti. Doğan çocuklar şu adları alıyorlardı.

- (Gün Han; Kayı, Bayat, Alka Evli, Kara Evli
- (Ayhan; Yazar, Düğer, Dodurga, Yapırlı
- (Yıldız Han; Avşar, Kırık, Beydilli; Karkın
- (Gök Han: Bayındır, Peçene, Çavuldur, [çavdar] Çepni
- (Dağ Han: Salır Eymir, Alayuntlu, Üregir
- (Deniz Han: Eğdir, Büyüdür, Yıva, Kınık

Bu yirmi dört oğuldan türeyenler üreye üreye birer oymak (kabile) olmuşlar, her oymak kendisinden türedikleri büyük babalarının adını almışlardı. Bundan başka Ebülğaziye göre altı oğuldan odalıklarından da yirmi dört oğul doğmuştu [2]. Bunlarla birlikte Türkmen oymaklarının sayısı kırk sekize varmaktadır. ve Oğuz Türkmenlerinin hepsi bu kırk sekiz oymaktan birine bağlıdır.

Her oymak bir çok (soy) lara ve her soy bir çok (oba) lara ayrılmaktadır. Meselâ: Kayı oymağı on, Salır oymağı üç soya ayrılmıştır. Bu gün her oymağın kaç soya ayrıldığını ve her soyun ayrı ayrı adlarını bilememekle beraber; Anadolu'nun hemen her yerinde rasladığımız Alaca atlı, Çatallı, Harmandalı gibi Türkmen topluluklarının muhakkak bu kırk sekiz oymaktan birinin bölüntüleri olduğunu anlıyoruz.

Yalnız; "İli,, ve "Isığ göl,, boylarından kalkarak "Harzem,, ve "Horasan,, yolu ile Anadolu'ya gelip yerleşen, köyler kuran bu Türkmen'ler oymak kurumlarını uzun zaman muhafaza edememişler, adlarını yerleştikleri köy ve mahallelere vererek Türk adı altında toplanmışlardır.

[2] Türk Seceresi S. 31-32.

Bu gün Kayı, Kınık, Güney gibi rasladığımız bu köy adları; Türkmen'lerin en eski oymak ve soy kurumlarının birer hatırasıdır.

"Afyon Karahisarında Türkmen'lerin yerleşmesi,, adlı araştırmalarımızı yedi bölüme ayırarak yazacağız:

1 — İlk yirmi dört oymağın yerleştikleri köyler.

Gün Hanın birinci oğlu (Kayı)dır. Osman'lı İmparatorluğunu doğuran bu mühim oymağın izlerine yalnız (Emirdağı) ilçemizin köyleri arasında raslamaktayız.

Gün Hanın ikinci oğlu Bayattır. Bu adda Emirdağı İlçemize bağlı bir kamun ve merkez köylerimizin arasında "Bayatcık,, adlı bir köyümüz vardır. "Bayat,,ların gerek Anadolu'nun fethinde ve gerekse Konya Selçuk devletinin yaşayışında ve yaptığı harplerde çok büyük rolleri görülmüştü. Ozan Fuzulî bu Türk oymağı arasından çıkmıştır.

Ayhanın ikinci oğlu "Düğer,,dır. Merkez ilçeye bağlı ve Anadolu Bağdat Demir Yolu üzerinde bu adda bir köyümüz vardır.

Ayhanın üçüncü oğlu "Dodurga,,dır. "Sandıklı ilçesinin köyleri arasında bu adda bir köye raslıyoruz.

Ayhanın dördüncü oğlu "Yapırlı,,dır. Bu kelime zaman geçtikçe bozularak türlü şekillere girebilir. Dinar ilçemize bağlı köyler içinde "Yıprak,, köyü vardır bu köy halkının « Yapırlı » oymağından olduklarını tasınıyoruz. (Tahmin etmek.)

Bozoklar'dan Yıldız Hanın birinci oğlu "Afşar,,dır. Hemen hemen bütün Selçuk harplerinde büyük yararlıkları görülen, Anadolu'nun bir çok yerlerinde büyük kitleler halinde izlerine raslanan bu oymak Dinar ilçesi "Afşar,, köyünde yerleşmişlerdir.

Yıldız Hanın ikinci oğlu "Kırık,,tır. Bu oymağa ait izlere Dinar ilçemizde "Kırıklar,, köyünde, Emirdağı ilçemizde "Kırıklı,, köyünde raslıyoruz. Bu oymağa batı "garbi,, Anasun'dan ziyade daha çok doğu ve güney Anadolu'da raslamaktayız. Malatya ve civarında köyler, kazalar adları başka olmakla beraber "Kırık,, oymağının âdet ve an'anesini devam ettiren ayilelerle doludur.

Yıldız Hanın dördüncü oğlu "Karkın,,dır. bunlardan batı Anadolu'da pek azdırlar. Sandıklı ilçemize bağlı köyler arasında "Karkın,, adlı bir köyümüz vardır.

(daha var.)

AFYONLU BÜYÜK OZAN ABDURRAHİM

- Hayat ve Eserleri -

2

Edip A. Gökpınar.

Abdurrahim babası ve soy adı -küçüklüğü- Afyon'dan dışarıda
Abdurrahim va Akşemseddin - Afyon'a dönüşte Abdurrahim - ozanın aile
dirliği ve biricik kızı - vakfettiği kitapları, eserleri - kendinden
sonra gelenleri - hükümler...

Taşrada Abdurrahim Ozanın devrinde Afyon'un kültür alanında ve Akşemseddin: imparatorluğun başka büyük şehirleri gibi hayli ilerlemiş olduğu bayıktır -Muhakkak-. Bu itibarla ilk tahsilini yurdunda yapmış olabilir. Ve dahada bilgisini artırmak için türlü yerleri gezerek vaktin istediği ilimleri tamamen öğrendikten ve müderris olduktan sonra Ankara'nın Beypazar'ı kazasında Akşemseddin ile onu karşılaşmış ve buluşmuş görüyoruz.

Hangi tahrirlerde olduğu iyi bilinmiyen bu raslamıya ait ilk belgeyi "Nefehatül'üns,, de buluyoruz. Ozanın hayatını aydınlatmak ta olan ve başka birinin biyografisinden çıkarılan bu biricik belgeyi anlatmak gerekliliğini duyuyoruz:

Bir zamanlar Beypazar'ında oturan Akşemseddin hekimlikle de meşgul... Her tarafian koşup gelen halkın dertlerine hastalıklarına şifa ve iyilik buluyor, sağlık veriyordu. Kayseri'de müderrislik yapan Sivashlı Sarraf oğlu İbrahim'de Beypazar'ına geliyor, gönül sıkıntısından ıstırapı var, bunahıyor, en küçük vak'alar onu üzüyor. İç sızısına çareyi Akşemseddin'den arıyor. O da zeki müderrisi halvete, bedeni riyazete koyuyor. Sarraf oğlu orada kendisine arkadaş olarak Mısır'lı oğlu Abdurrahim, İskilip'li Muslihittin, Keskinli Hamza adlarında üç kişiye daha raskeldiğini anlatıyor. Bu yüzden ozan ve ilk arkadaşları hakkında ufak bir bilgi elde etmiş oluyoruz.

Eğer ozan'ın Akşemseddine deget ve intisabı olmasaydı: hayatı bize çok örtülün kalacaktı (7) Beypazar'ından sonra ozanı

[7] Ozanın Türk'ce ve İstanbulun alınması sırasında yazdığı "Münyetülebrar,, ve "Günyetül'ahyar,, adlı eseri hakkında Bursa'lı Tahir merhum izahat verirken bir mukaddime 20 bab ve bir hatimeden ibaret, tasavvuf ve ahlaktan bahistir diyor. Fakat bu eseri nerede gördüğünü ve hangi kütüphanede olduğunu söylemiyor. Keşfüzzununda da adı geçen bu eserin mukaddime veya hatimesinde ozanın hayatını aydınlatan izlere tesadüf edileceği umulur. Muhtelif teşebbüslere rağmen bu eser hakkında İstanbul kütüphanelerinden bir malûmat almağa muvaffak olamadık.

138

Akşemseddin yanına alıyor beraber dolaşıyorlar. Bir aralık, belki Muslihittin'in daveti üzerine, İskilip civarında bir köyde gözüktüvorlar daha, sonraları nereleri gezdikleri pekte belli olmamakla beraber ozanın öğretmeninin yanından hiç ayrılmadığını Edirne'de ki bir vakadan anlıyoruz.

1443 tarihlerine doğru ikinci Murat zamanında Edirne'de sadrazam Halil paşanın oğlu Süleyman çelebinin hastalığı münasebetile geçen bu hadise hayatını bize biraz daha aydınlatıyor. "Mad-detülhayat,, -beş yüz sene evvel madde hayattan bahis!- adlı Türk'çe ve tıbbı ait birde eser bırakan Akşemseddinin tıp alanındaki hayret değer kudretini ve o zamanın esenlik halini göstermeğe yarayan bu fıkrayı üsluptaki sadelik ve güzelliği itibarile ve ozanın biyoğrarisine hizmet ettiği için doğrudan doğruya Nefehatül'ünsün çevirmen ve yazmanı Lamiî Çelebiden dinliyelim:

«Akşemseddin Haziretlerinin Karındaşı oğlu paşa çelebi derki Mısır'lı oğlu şih Abdurrahim hazrezlerinden şöyle eşittim diyorki: Halil paşanın oğlu Süleyman çelebi Edirne'de hasta olmuştı. Halil paşa Sultan Murat bini Mehmet hanın veziri idi ve oğlu Süleyman çelebide kadıasker idi. Ve bir oğlu İbrahim paşa Edirne kadısı idi. Akşemseddin Haz. dahi Edirne'de bulundu. Halil paşa merhum şeyhi davet eyledi. Mısır'lı oğlu eder: Şeh haz. beni bile alıp vardı. Çün içeri girip gördüki Süleyman çelebinin etrafında padişahın tabipleri ilâca mübaşeretle havanlar dövülüyor. Şeh haz. tabiblerden sorduki; niçe maraza ilâç edersiniz? Ettiler filân maraza. Buyurduki buna sersam ilâcı gerektir. Ettiler: bunu marazı ol değildir. Biz hilâfını teşhis ettik. İmdi ilâcını siz buyurunuz diye incinip gittiler. Mısır'lı oğlu eder: şeyhin bu cüretinden mütehayyir oldum zira ne marazın yanına vardı ne ahvalini teftiş eyledi. Bes; şeh haz. Devat, kalem getirtip filân filân edviyeyi getirsinler diye buyurdu. Getirdiler. ilâç eyledi. Hemen saat; eseri sıhhat zahiroldu. Taşra çıkıncabana ettiki: tınmasaydım bu kişiyi helak ettiler idi...»

Şu küçük öyküde anlaşılyorki Akşemseddin zamanının en kuvvetli hekimi, lokmanı imiş. Ozan bu büyük Türk'e kavuştuktan sonra onun hakkında duyduğu ilişik ve sonvuz hayranlığı "Vahdedname,,sinde şu :

139

Oldum ol "şems,,i hakikat mahremi.

.....

Çün mürebbi oldu ol pertev bana

Bahş kıldı bir vücudi nevbana

Mısralarla bildirmek istiyor. Akşemseddine ikinci Murat zamanında ve İstanbul'un fethinden on, onbeş sene evvel intisabetmiş, yıllarca onun en sevgili nedimi, yari, gizdeşi olmuş ve zekâsile irfan ve bayerliği -sadakat- ile Akşemseddine kendini oğullarından fazla sevdirmiştir. (8)

İstanbul'un alınmasında Akşemseddin ne kadar büyük rol oynadığı tarihte bellidir. Fatih çadırını ziyarete geldiği vakit yere uzanmış ayaklarını kımıldatmayacak kadar mağrur olan (9) ve padişahın vezirlerden, bilginlerden her sınıf halktan çok büyük hürmet gören Akşemseddin ile fetihde beraber bulunmak, çalışmak utku şerefinden pay almak, büyük ozanın Afyon'a verdiği silinmez unutulmaz şereflerin en büyüklerinden. Zekâ ve ilmiğ kudretile asrının en büyük adamlarından biri olan Akşemseddin'in yanında yıllarca kalıp tükenmeyen feyiz ve erdem pınarından kana kana içmek fırsatını bulan ozan kim bilir devrinin en belli başlı ozanlarile siyasal ve süel adamlarile nasıl senli benli olmuş ve kendisini her kese ne kadar tanıtmış ve saydırmıştır?...

Fakat ülküsü aşk ve hak olan ozan zamanının gösterişine hiçte önem -ehemiyet- vermemiş. Bizansın servet hazineleri Türk'lerin önünde açıldığı vakit onlara bakmaya bile lüzum görmemiş ve

Aşk kencinden gerek kapı açam.

Ehli aşk üstüne cevherler saçam!

diye erişilmez bir gururun tan yerlerinde dolaşmıştır.

Akşemseddinden sonra ozanın sevgi ve saygısını alan şehit Mahmut paşadır. İmparatorluk veziriazamlarının en emekli ve en değerlilerinden biri olan büyüklüğünü, halk arasındaki ününü hizmetini çekemiyerek Fatih'in kahrına uğrıyan bu veziri, ozan padişahla bir denk tutuyor. "Mehmet,,le "Mahmut,, aynı mastardandır diyor. Vahdetnamesinde vezire çok özgülü yönel -iltifat- gösteriyor; en nihayet izerini ona armağan kılıyor ve bütün bu yönellere şunlarıda ekliyor.

[8] Çoğu ozan, ilmen olan on iki oğlunu Akşemseddin sağlığında görmüştür.

[9] "...Haymesine varıp mülakat ey'edikte şeyh haz. yanına yatır bulunup asla teğayyüri vazeylemedi...." "S. 243. Şakayiki Numaniye.,,"

Anda her hulkı hasen mevcuttur.

İşi fazlû lutuf hilmü cudtur

.....

Buldu revnak ehli ilm andan kamu

Ehli fazleder o eşikten umu ! (10)

Hiç bir menfaat duygusuna bağlanmayacak ve kimseye muhtaç olmayacak kadar zengin olan ozan bu yönelleri başka ozanlar gibi caize için değil, samimiyet ve eski bir dosluğun anlayımı olarak sunmuştur.

Ozan bir kaç sene daha İstanbul'da kaldıktan sonra Akşemseddin ile Anadolu'ya dönüyor. Bu dönüşün asıl sebebi pekte bilinmemekle beraber Türk lokmanının her yeri kaplıyan ününden kocuklanarak Fatih'in onu ufak bir şeydende olsa incitip darıltmak ihtimali daha fazladır. (11)

Her ne sebeple olursa olsun 1458 tarihine doğru Akşemseddin memleketi olan Göynük - Torbalı Abdürrahimi Afyon'a dönmüş buluyoruz. (12) (Sonu var.)

[10] Öz Türk'çe umu - ümit kelimesini ne kadar muvaffakiyetle kullanıyor.

[11] Fatih bir vakitler hocası molla Güraniyide küstürmüş, musahip hoca zadeyi sürdürmüş ve çok sevdiği Nedimi ozan Ahmet paşayı haps etmiştir. Ozanında padişahın memnun olmadığını gösteren iki kanıtımız -delil- vardır. Birincisi Vahdetnamesinde halka verdiği öğütler arasında şu:

Bir dahî var çarçizi pür hatar

Kadir'oldukça kıl anlardan hazer:

Kurbeti sultan, bedhuy ülfeli.

.....

diyerek padişahın uzaklaşmayı tavsiye ediyor. İkincisi çok eskiden beri Afyon halkının hafızasında kalan ve ağızda dolaşan: İstanbul muhasarasında Akşemseddini ziyarete çadırına geliyor Abdürrahim içeri bırakmıyor. Fatih kızıyor. Fetihten sonra bu adamı cezalandıralım diyor. Ve gûya Akşemseddin in iltiması üzerine iyi bir yere, Afyon'a sürdürüyor... Şekayiki nnmaniye de çadıra akşemseddinin oğlunu dahi bırakılmadığı yazılı olduğuna göre aslı değişen bu öykünün doğru olan kısmı, Fatihi bile öğretmeninin çadırına koymamaktaki ozanın cesaretidir. Bu vak'a fetihten sonrada olabilir.

[12] İstanbul'dan ayrılacağı sıralarda Fatih akşemseddin'e sevdikleriyle beraber Eyüp tarafında yerleşmesini istemişse kabul etmemiştir.

1947

3. Kad. Baku. Amur. 12. ... suruh karib mab
cemariyelahiy zeng isna we ... 1982

01
KURUS.

10
KURUŞ.